

Agnieszka Kuchcińska-Kurcz

Wojna i przełom ustrojowy w „Przełomach” – kronika wystaw

Muzeum Narodowe w Szczecinie – Centrum Dialogu Przełomy podczas konferencji Forum Muzeów Europejskich (*European Museum Forum* – EMF) w Sarajewie otrzymało wyróżnienie specjalne (*Special Commendation*) w prestiżowym konkursie Europejskie Muzeum Roku (*The European Museum Of The Year Awards* – EMYA 2019). MNS-CDP zostało docenione za działalność na rzecz społeczności lokalnej oraz – jak zapisano w uzasadnieniu – za ukazywanie, jak wygląda świat, w którym brakuje podstawowych wartości, i jak na nowo budować wspólnotę po tragicznych doświadczeniach niedawnej przeszłości.

Prestiżowe wyróżnienie dodatkowo zmobilizowało do pracy zespół MNS-CDP. W roku 2019 miały miejsce rocznice dwóch kluczowych wydarzeń prezentowanych na wystawie stałej: 80. rocznica wybuchu II wojny światowej i 30. rocznica wyborów 4 czerwca 1989 roku, czyli wydarzenia, które otworzyło przełom ustrojowy w Polsce. Początek wojny, która ogarnęła cały świat, oraz kres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej to ramy opowieści o działaniach na rzecz wolności, które podejmowało wielu mieszkańców Szczecina i Pomorza Zachodniego.

Działalność wystawiennicza

Wystawa stała

Podobnie jak podczas świętowania setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości również przy okazji rocznicy „wojennej” czasowo została zmieniona ekspozycja stała (29 VIII – 15 XI 2019). W sali 1, poświęconej II wojnie światowej, została wymieniona część eksponatów. Zaprezentowano najnowsze nabytki MNS-CDP, do tej pory nieeksponowane. Pokazana została także skrzynia niemieckiego oficera znaleziona w Szczecinie, a także broń – dwa ciężkie karabiny maszynowe pochodzące ze zbiorów Działu Sztuki Dawnej MNS.

Wystawy czasowe

„Byłem świadkiem” (25 I – 31 III 2019 r.)

Wystawa fotograficzna prezentowała najciekawsze zdjęcia autorstwa Jerzego Undry, wieloletniego fotoreportera CAF/PAP, dokumentującego najważniejsze wydarzenia w Polsce i na świecie ostatnich 50 lat. Ekspozycję tworzyło 50 zdjęć – wydruków wielkoformatowych, które zaprezentowały opowieść o Polsce na tle przemian europejskich 2. połowy XX wieku. Opowieść zaczynała się na początku lat siedemdziesiątych. Dzięki obrazom zarejestrowanym przez autora widz mógł obejrzyć m.in. wydarzenia Sierpnia '80, uroczystość wręczenia Nagrody Nobla Czesławowi Miłoszowi, dramat płonącej Kaskady, ponury czas stanu wojennego, strajki Sierpnia '88, które zapowiadały zmiany dokonane kilka miesięcy później. Nową epokę – III RP – reprezentowały fotografie z referendum, podczas którego Polacy opowiedzieli się za przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, czy te, które upamiętniają wejście do strefy Schengen. Autor postanowił też pokazać liczne konflikty zbrojne, m.in. w Afganistanie i Iraku, które fotografował jako korespondent wojenny. Jerzy Undro często był w miejscach, do których wejść mogli tylko nieliczni. Autor ma niezwykłą zdolność do tego, by poprzez szczegół opowiadać o tym co najważniejsze, docierać do istoty rzeczy.

„100-lecie obrony Lwowa” (28 III – 30 IV 2019)

Wystawa przypominała jedną z najważniejszych kart historii Polski związanych z odzyskaniem niepodległości. 1 listopada 1918 roku żołnierze austro-węgierscy pochodzenia ukraińskiego zajęli większość gmachów publicznych we Lwowie i proklamowali utworzenie Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Przeciw temu wystąpili Polacy – polskie organizacje konspiracyjne oraz mieszkańcy Lwowa, w tym młodzież, nazwana później Orłętami Lwowskimi. Pierwszy etap konfliktu 1918–1919 roku zakończył się w nocy z 22 na 23 listopada 1918 roku. Oddziały Armii Halickiej wprawdzie wycofały się ze Lwowa, ale zaczęły oblężenie miasta, które zakończyło się ofensywą Wojska Polskiego 22 maja 1919 roku. Na wystawie zostały zaprezentowane pamiątki przywiezione po II wojnie światowej na Pomorze Zachodnie przez Kresowian, którzy osiedlili się tu po zajęciu południowo-wschodnich kresów II RP przez Związek Sowiecki.

„PRL pod lupą. Przed zmianą” (17 V – 16 VIII 2019)

Ekspozycja przedstawiała różne aspekty życia codziennego w czasach PRL. Osoby, które przeżyły lata młodości w tamtych czasach, mogły poczuć nostalgię,

wzruszenie, pochylić się nad dawno zapomnianymi przedmiotami, z którym wiązały ich przeróżne wspomnienia. Młodsze pokolenia mogły się z kolei zadziwić i zadumać nad bynajmniej niesielankowym obrazem niedawnej codzienności, jaki wyłaniał się z wystawy. Być może w ich głowach pojawiały się wątpliwości, jak możliwe było życie w tamtych warunkach (np. bez telefonu komórkowego). Ekspozycja dawała więc okazję do międzypokoleniowego zbliżenia.

Przez pryzmat zwykłych przedmiotów uważny widz mógł dostrzec drugie dno: prasa dziecięca w języku rosyjskim leżąca obok zabawek małej dziewczynki, kartki na żywność na kuchennej, zniszczonej ceracie, pocztówki z obozów internowania w sypialni pani domu, która z utęsknieniem czeka w niepewności na powrót męża. Przy baczniejszym spojrzeniu spod codzienności wyłaniał się więc bardziej mroczny i smutny obraz życia. Prezentowane przedmioty – jako część kultury materialnej – stanowiły niezbędną i integralną część społeczeństwa, ale też tworzyły jego tożsamość.

„Przyjaźń polsko-francuska i niepodległość Polski” (28 VI – 31 VII 2019)

Wystawa, przygotowana jeszcze w aurze jubileuszu odzyskania przez Polskę niepodległości, przypominała o tym, jak kształtowały się stosunki polsko-francuskie w XIX i na początku XX wieku. Przyjaźń polsko-francuska zrodziła się na długo przed okresem starań o odzyskanie przez Polskę niepodległości, kiedy to okazało się, jak bardzo silna więź łączy obie nacje i jak splata się ich historia. Wspólne działania podejmowane na rzecz odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku stały się jednym z najważniejszych świadectw długiej przyjaźni między narodami Francji i Polski, które obok więzi historycznych łączą nieustannie odnawiane i pielęgnowane stosunki kulturalne, ekonomiczne i polityczne. 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości było znakomitym pretekstem, aby pokazać relacje polsko-francuskie w epoce zaborów, potem w czasie I wojny światowej i w dwudziestoleciu międzywojennym. Wystawę otwarto dokładnie 100 lat po podpisaniu Traktatu Wersalskiego.

„100 lat PCK – historia znana i niezapomniana” (29 VIII – 30 IX 2019)

Wystawa zorganizowana została przez szczeciński oddział Polskiego Czerwonego Krzyża w związku ze 100-leciem istnienia tej organizacji. Ekspozycja, na której zgromadzono setki pamiątek członków i wolontariuszy PCK, miała na celu ukazanie działalności tego stowarzyszenia. Główną ideą była chęć pokazania wkładu PCK w rozwój Ziemi Zachodnich, w tym najważniejszych akcji mających na celu niesienie pomocy wszystkim potrzebującym.

„Kobiety w walce o niepodległość” (15 X – 30 XI 2019)

Wystawa prezentowała wciąż za mało znane postaci mądrych, silnych i niezwykłych kobiet, które żyły i działały w trudnych czasach, zarówno wojny, jak i dwudziestolecia międzywojennego. Bez ich zaangażowania na wielu polach – walki o niepodległość, polityki, edukacji, upominania się o prawa własnej płci – II RP, czas wojny, PRL, jak i III RP wyglądałyby zupełnie inaczej. Pokazane na wystawie materiały pochodziły z Archiwum Akt Nowych w Warszawie, a także Archiwum Państwowego w Poznaniu, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Wojskowego Biura Historycznego, Komisji Historii Kobiet w Walce o Niepodległość Polski oraz zbiorów prywatnych Tadeusza Krawczaka i Jacka Dehnela.

Ekspozycje plenerowe

„1989. Próba dialogu” (31 V – 29 VIII 2019)

Pretekstem do przygotowania wystawy stała się 30. rocznica przełomu ustrojowego w Polsce w czerwcu 1989 roku. Ten niezwykły rok, przez Normana Daviesa określony jako *annus mirabilis* (rok cudów), w Polsce zaznaczył się przede wszystkim dwoma wydarzeniami: spotkaniem władzy i opozycji przy Okrągłym Stole oraz wyborami 4 czerwca. Właśnie wtedy Polacy zdecydowanie opowiedzieli się za zwycięstwem ideałów „Solidarności” i zmianą ustroju. Wydarzenia te poprzedziły one zostały ciężkimi latami kryzysu społeczno-gospodarczego, falą strajków wiosną i latem 1988 roku, a przede wszystkim narastającą w obozie władzy świadomością o niewydolności systemu i groźbie załamania gospodarki. Istotne dla przemian były wydarzenia w Związku Sowieckim i deklaracje przywódcy ZSRR Michaiła Gorbaczowa, że kraje bloku wschodniego mogą samodzielnie decydować o swoim losie. Koncepcja Okrągłego Stołu znacząco podzieliła opozycję. Część z jej członków, uznająca przywództwo Lecha Wałęsy, twierdziła, że to może być dobry pomysł na wyjście z impasu. Część bardziej radykalna, której zresztą nikt do wspólnych rozmów nie zapraszał, uważała natomiast, że z władzą komunistyczną nie ma sensu paktować. Podziały te widoczne były w trakcie obrad, podczas wyborów i później, podczas całego procesu powstawania III Rzeczypospolitej.

Wydarzenia w Polsce stały się impulsem do przemian we wszystkich krajach, które od zakończenia II wojny światowej znajdowały się pod wpływami Kremla. Lawina, która zmiotła system komunistyczny, żelazną kurtynę i pojałtański porządek, do historii przeszła pod hasłem Jesieni Ludów. We wszystkich epizodach związanych z demontażem systemu komunistycznego bardzo aktywny był Szczecin i region Pomorza Zachodniego. Tutaj miały miejsce strajki 1988 roku, które wybuchły w bardzo niewielu ośrodkach, tutaj powstał pierwszy

w kraju Obywatelski Komitet Porozumiewawczy, który zajął się przygotowaniem kampanii wyborczej „Solidarności”. Także tutaj podziały opozycji były bardzo widoczne i pogłębiały się wraz z upływem kolejnych miesięcy. Dlatego właśnie wiele wydarzeń 1989 roku o zasięgu ogólnopolskim pokazano na wystawie przez pryzmat tego, co działo się w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim. Zaprezentowane zostały postaci bohaterów tamtych dni, a także fotografie i dokumenty. Przedstawiono także ocenę wydarzeń sprzed 30 lat, które do dziś budzą skrajne emocje, nie zawsze rozumiane poza granicami Polski. Wystawa jest wstępem do dyskursu na temat istoty przełomu. To, co dla jednych stało się punktem zwrotnym w życiu, dla innych było jedynie rozgrywką sił politycznych.

Ryc. 1. Wystawa plenerowa „1989. Próba dialogu”. Fot. P. Sendra, D. Źródlewski

Ryc. 2. Wernisaż „1989. Próba dialogu” – na tle wystawy Edward Radzewicz, przewodniczący Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w sierpniu 1988 r. w Szczecinie, jedyny reprezentant Pomorza Zachodniego przy Okrągłym Stole. Fot. P. Sendra, D. Źródlewski

Ryc. 3. Wernisaż „1989. Próba dialogu”, wystawę otwierał marszałek województwa zachodniopomorskiego Olgierd Geblewicz. Dopelnieniem wystawy była instalacja Okrągłego Stołu wraz z biogramami wszystkich uczestników obrad przy meblu głównym.

Ryc. 4. Wystawa „Przyjaźń polsko-francuska i niepodległość Polski”. Wernisaż miał miejsce dokładnie 100 lat po podpisaniu Traktatu Wersalskiego. Fot. P. Sendra, D. Źródlewski